

XXII Międzynarodowa Konferencja Slawistyczna

XXII Международная славянская конференция

**POLSKO-WSCHODNIOSŁOWIAŃSKIE KONTAKTY
JĘZYKOWE, LITERACKIE, KULTUROWE**

**ПОЛЬСКО-ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКИЕ
ЯЗЫКОВЫЕ, ЛИТЕРАТУРНЫЕ И КУЛЬТУРНЫЕ КОНТАКТЫ**

Olsztyn 2020

Ольштын 2020

Polacy na Kaukazie. Historia, literatura, język

Поляки на Кавказе. История, литература, язык

Виктор Завенович Акопян (Пятигорский государственный университет)

К вопросу о польских сельских общинах Северного Кавказа в межвоенный период (1918–1939)

Abstrakt: В статье рассматривается состояние польских общин в сельских населенных пунктах Северного Кавказа между двумя мировыми войнами. Автор отмечает, что в регионе по разным причинам не сформировались моноэтнические поселения поляков. Это было следствием как объективных причин (дисперсность расселения поляков, преобладание социальных групп и профессий, характерных для городской жизни), так и результатом сознательной политики царских, а после гражданской войны советских властей, препятствовавших их созданию. Несмотря на малочисленность польского сельского населения, у них в большей степени, чем у городских соотечественников, продолжительное время сохранялись обычаи, традиции, вера, язык и национальное самосознание.

Юрий Юрьевич Клычников (Пятигорский государственный университет)

«Приняты строжайшие и бдительные меры в открытии сих злоумышленников...»: поляки на Кавказе в отчётах III Отделения Собственной Его Императорского Величества канцелярии

Abstrakt: В статье рассказывается о работе жандармов, занимающихся выявлением нелояльно относящихся к имперской власти поляков. На примере дел, которые расследовались представителями власти, показываются различные нюансы во взаимоотношениях между официальным Петербургом и теми польскими солдатами и офицерами, которые оказались на Кавказе в период активного вооружённого противостояния России с частью горских народов края. Объясняются мотивы имевшего место предубеждения к выходцам из Царства Польского. Одновременно демонстрируются примеры добросовестной службы поляков, которые находились на хорошем счету у начальства и служили примером верности присяге. Показано стремление жандармов раскрыть подлинную суть происшествий, связанных с деятельностью лиц, подозреваемых в симпатии к революционным идеям. В работе используются материалы, ранее не вводившиеся в научный оборот и выявленные

в центральных и региональных архивах Российской Федерации, что и обусловило применение обширных цитат в тексте исследования.

Сергей Степанович Лазарян (Пятигорский государственный университет)
Польский аспект в реализации указа о бессрочных отпусках для нижних чинов Российской армии в 30–50-е годы XIX века

Abstrakt: В статье рассказывается о причинах, принципах и характере реализации царского указа о досрочных отпусках для нижних чинов в Российской армии. Одновременно сделана попытка проследить судьбы поляков, которые оказались на Кавказе в период активного вооружённого противостояния России с непримиримой к ней частью горских народов. Объясняются мотивы военного командования, отказавшего выходцам из Царства Польского в отставке от службы, несмотря на их продолжительное пребывание в войсках и добросовестное исполнение ими служебных обязанностей. На основании выявленных документов и проведенного анализа делается вывод о том, что поляки сделались заложниками своего высокого образовательного уровня и культурного развития. Особенно это касалось нижних чинов армии, которые в России за редким исключением были грамотными, не говоря об высоком образовании. Польские дворяне и мещане, отправленные рекрутами в российскую армию на Кавказ, стали ценнейшим подарком местному командованию, от которого оно не собиралось отказываться.

Olga Letka-Spychała (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie)
Tbilisi jako *fake city* w powieści Zazy Burchuladze „Adibas”

Abstrakt: Celem wystąpienia jest przedstawienie istoty koncepcji *fake city* w ujęciu gruzińskiego pisarza młodego pokolenia Zazy Buchuladze. Jej materialnym odzwierciedleniem staje się dla niego Tbilisi oraz jej mieszkańcy, których życie można zamknąć w jednym słowie: Adibas. Nawiązująca do marki Adidas nazwa, jak wskazuje na początku powieści Burchuladze, została użyta na oznaczenie czegoś, co jest sztuczne, nieprawdziwe, czegoś, co jest to surogatem, produktem zastępczym. Właśnie w ten sposób Burchuladze maluje egzystencję nowych gruzińskich elit. Wytyka głównie to, że jest ona zdominowana przez konsumpcjonizm i wypełnia ją przygodny seks, narkotyki i dbanie o posiadanie markowych ubrań. Co więcej, wskazuje, na „skutki uboczne” takiego stylu życia i pokazuje, że przesłania nawet rodzący się konflikt zbrojny, który pomimo tego, że eskaluje na ich oczach, nie pozostaje przez nich dostrzeżony.

Iwona Anna Ndiaye (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie)
Modele kulturowe aktywizujące kategorię obcości i ich przekład na język polski (na przykładzie opowiadania „Kaukaz” Iwana Bunina)

Abstrakt: Autorka podejmuje rozważania z zakresu przekładu realiów, których nacechowanie kulturowe rodzi problemy w tłumaczeniu. Analiza ma na celu przedstawienie elementów problematycznych przekładu na język polski tematyki kaukaskiej. Materiałem do analizy posłużyło opowiadanie „Кавказ” Iwana Bunina z 1937 roku ze zbioru „Темные аллеи” oraz przekład Renaty Lis zamieszczony w tomie „Późna godzina. Opowiadania emigracyjne i „Nieszczęsne dni” (dziennik z lat 1918–1919)” (Warszawa: wyd. Sic!, 2013). Na zilustrowanych przykładach pokazano w jaki sposób język może opisywać kulturę, jej odrębność oraz zakorzenienie w codziennym życiu narodów Kaukazu. Z przedstawionej analizy wynika, że realia zawarte w utworze rosyjskiego emigranta, odnoszące się do przyrody, tradycji i warunków życia na Kaukazie, są nośnikiem obcości dla polskiego czytelnika. Rozwiązania translatorskie w stosunku do owych nośników obcości, zaproponowane w polskiej wersji opowiadania Bunina, świadczą o względnej nieprzekładalności realiów kulturowych.

Beata Tarnowska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie)

Motywy akwaticzne w kaukaskich wierszach Tadeusza Łady-Zabłockiego

Abstrakt: Wystąpienie dotyczy twórczości najważniejszego reprezentanta tzw. polskich „poetów kaukaskich” doby romantyzmu, w okresie międzypowstaniowym wcielanych karnie do armii carskiej i odbywających służbę na Kaukazie. Celem artykułu jest ukazanie w zesańczej poezji Łady-Zabłockiego motywów akwaticznych – przywołanych z imienia rzek, górskich potoków i mórz otaczających ziemię Kaukazu – gdyż ich opis nie został dostatecznie uwzględniony w dotychczasowych badaniach nad twórczością tego poety. Poststrukturalistyczne podejście metodologiczne, uwzględniające perspektywę takich dyscyplin, jak geografia humanistyczna czy *sound studies*, pozwala odczytać wiersze Łady-Zabłockiego nie tylko w kontekście wizualnym, ale również fonicznym, a także implikuje pytania o odczucia autora wobec percypowanego pejzażu, którego istotny element – obok gór i stepów – stanowi woda.

Oksana Weretiuk (Uniwersytet Rzeszowski)

Szamil i Polacy w wojnie Kaukaskiej wg powieści Jakuba Gordona i Mariam Ibragimovej

Abstrakt: Stosując analizę porównawczą pragnę skonfrontować dwa literackie przedstawienia historycznej postaci Szamila a polskich żołnierzy w wojnie kaukaskiej (1817-1864). W XIX wieku losy Kaukazu i Polski były ściśle powiązane z historią Rosji. W Królestwie Polskim ruch narodowy 1830–1831 został stłumiony, a na Kaukazie powstanie kierowane przez Szamila było w pełnym rozkwicie. Pierwszą grupą Polaków, którzy trafiali na Kaukaz byli uczestnicy Insurekcji Kościuszkowskiej, którzy dostali się do carskiej niewoli po klęsce powstania. Potem dołączyli do nich polscy żołnierze napoleońscy, powstańcy listopadowi i styczniowi, stanowiąc integralną część tego regionu. Polscy zesłańcy odegrali niemałą rolę w historii kaukasko-rosyjskich batalii, walcząc tak po stronie kaukaskich górali prowadzonych przez Szamila, jak po stronie carskiej armii rosyjskiej. Te zdarzenia historyczne zostały opisane m.in. przez Jakuba Gordona, w jego powieści historycznej „Kaukaz czyli Ostatnie dni Szamyla” (1865) oraz Mariam Ibragimovą (1918–1993), współczesną autorkę dagestańską w jej powieści historycznej „Имам Шамиль” (1991). Celem referatu jest porównanie dwóch punktów widzenia na Szamila i polskich bojowników, dwóch sposobów artystycznej prezentacji zdarzeń historycznych oraz ich konfrontacja z faktami historycznymi.

Katarzyna Tałuć (Uniwersytet Śląski w Katowicach)

Polacy jako zdobywcy gór Kaukazu w dyskursie prasowym okresu międzywojennego

Abstrakt: Celem rozważań w wystąpieniu jest prezentacja sposobów pisania o eksploracji gór Kaukazu przez Polaków w wybranych czasopismach okresu międzywojennego. Identyfikacja środków słownych i wizualnych, które posłużyły autorom tekstów prasowych do obrazowania wypraw górskich Polaków, pozwoli na scharakteryzowanie związków, relacji przyczynowo-skutkowych między zastosowanymi formami wypowiedzi a ideologiami politycznymi, wychowawczymi, czy kategoriami estetycznymi lat międzywojennych. Jako materiał egzemplifikacyjny posłużą wypowiedzi publikowane na łamach czasopism specjalistycznych, jak np.: „Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego”, „Przegląd Turystyczny”, „Taternik”, „Wierchy” – Wydawnictwa Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego – oraz w periodykach poświęconych szeroko rozumianej problematyce turystyczno-krajoznawczej, czyli w „Turyście w Polsce” – organie Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, Polskiego Związku Narciarskiego i Polskiego Towarzystwa Kajakowego; „Ziemi” – miesięczniku Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Галина Петровна Бурова (Ставропольский государственный педагогический институт – филиал в г. Ессентуки)

Александр Архипович Буров (Пятигорский государственный университет)

Языковая картина мира Северного Кавказа: польский регионимический след

Abstrakt: Цель исследования - отметить лингвокультурные следы присутствия в северокавказской регионимике польского этноса и отдельных его представителей, исторически связанных с Россией. Исследование базируется на антропоцентрическом и лингвокультурологическом методах анализа локализованных фактов языка.

Яркие, хотя и неоднозначные ассоциации вызывает имя польского революционера середины XIX века полковника Теофила Лапинского, сражавшегося на Северном Кавказе во главе добровольческого отряда поляков на стороне черкесов с Россией в Кавказской войне и издавшего под псевдонимом *Тэффик-бей* книгу «Горцы Кавказа и их освободительная борьба против русских» (Гамбург, 1863). С польской по происхождению регионимикой в городе Кисловодске связан регионим *Дача Кшесинской*, обозначающий место проживания балерины Матильды Кшесинской, переехавшей из революционного Петрограда в Кисловодск в 1918 году. В окрестностях города Пятигорска есть *Перкальская скала*, расположенная на небольшой поляне в отрогах горы Машук. Данная номинация – *микротопоним*, являющийся регионимом, который, по предположениям многих лермонтоведов, имеет прямое отношение к настоящему месту дуэли великого русского поэта М.Ю. Лермонтова с Мартыновым. Регионимы, связанные с историческими личностями, являются особо значимыми, так как в них на общем фоне топонимов – имен собственных с «теплой» тональностью наивного географизма, отражающего ментальность, быт и нравы различных этносов, отражен культурный генофонд, социальный опыт, а главное – духовная и религиозная составляющая как залог решения социальных и этноконфликтных проблем.

Регионимика Северного Кавказа является одним из наиболее интересных направлений лингворегионоведения, характеризуюсь не только богатыми этнокультурными традициями, но и интернациональными связями.

Izabela Lewandowska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie)

Związek Polaków w Kaukaskich Wodach Mineralnych – koncepcja badania społeczności metodą *oral history*

Abstrakt: Celem artykułu jest przedstawienie możliwości prowadzenia badań naukowych nad współczesną społecznością polską w Piatigorsku. Istniejący tam od prawie 30 lat Związek Polaków w Kaukaskich Wodach Mineralnych jest prężnie działającym stowarzyszeniem skupiającym ok. 200 członków. Badania mogą być przeprowadzone metodą *oral history*, czyli wywiadu pogłębionego, biograficznego, uzupełnionego o obserwację uczestniczącą, badanie dokumentów i wywiad kwestionariuszowy. Opracowanie koncepcji badań nad tożsamością lokalną i tożsamością polską wymaga opracowania specyficznej metodologii, która jest celem tego artykułu. Do tej pory nie prowadzono tego typu badań, a tożsamość Polaków na Kaukazie jest jedynie deklaratorywna. W tekście znajdują się podstawowe informacje o stowarzyszeniu oraz założenia metodologiczne planowanych badań naukowych. Mogą być one prowadzone przez autorkę tekstu, ale wymagałyby dłuższego pobytu w Piatigorsku. Inną możliwością jest przygotowanie rodzimego badacza, który pod odpowiednim kierunkiem naukowym sam przeprowadziłby takie badania. Mam nadzieję, że prezentowany artykuł stanie się bazą do dyskusji nad proponowanym projektem badawczym.